

УДК 351

О. В. Марухленко,
*кандидат економічних наук,
докторант кафедри соціальної
і гуманітарної політики,
Національна академія
державного управління
при Президентіві України*

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ КРИЗИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена визначенню та науковому обґрунтуванню критеріїв оцінки кризи розвитку соціального потенціалу регіонів України. Визначається факт того, що соціальна криза в регіоні виявляється в різкому погіршенні основних параметрів рівня життя або всього населення регіону, або якихось значимих його груп. Систематизуються та обґрунтовуються критерії визнання наявності кризи або передкризової ситуації в соціальній сфері регіону, що визначають можливості розвитку: соціальної структури, соціальної інфраструктури, умов життєдіяльності населення регіону. У межах дослідження пропонуються чотири підходи, кожний з яких має певний набір критеріїв.

Ключові слова: критерії, оцінка кризи, соціальний потенціал, розвиток соціального потенціалу регіону, рівень життя, соціальна сфера, соціальна структура, соціальна інфраструктура, умови життєдіяльності населення.

O. V. Marukhlenko,
*Ph.D in Economics,
doctoral student of the Department of Social and Humanitarian Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

BASIC CRITERIA FOR CRISIS ESTIMATION OF SOCIAL POTENTIAL DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

The article is devoted to the definition and scientific substantiation of the criteria for assessing the crisis of social potential development in the regions of Ukraine. It is determined that the social crisis in the region is expressed in

© Марухленко О. В., 2018

the sharp deterioration of the basic parameters of the standard of living or the entire population of the region, or some significant groups. The criteria for recognizing the existence of a crisis or pre-crisis situation in the social sphere of the region, which determine the possibilities of development: the social structure, social infrastructure, conditions of life of the population of the region, are systematized and substantiated. The study proposes four approaches, each of which has a certain set of criteria.

Key words: criteria, crisis assessment, social potential, development of social potential of the region, standard of living, social sphere, social structure, social infrastructure, living conditions of the population.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність наукових досліджень щодо кризи розвитку соціального потенціалу регіонів України та її оцінки полягає в тому, що сьогодні соціальний потенціал регіону багато вчених трактує як можливість елементів, які безпосередньо визначають соціальну активність населення цього регіону та рівень його соціальної захищеності. Їх використання спрямоване на досягнення соціальної мети розвитку адміністративного утворення, тобто забезпечення найбільш сприятливих умов життєдіяльності населення, а також розширене відтворення людини як особистості і як продуктивної сили, що формується із потенціалів окремих осіб та відповідних передумов, які в поєднанні дають нове утворення та здатні за рахунок соціальних відносин, зв'язків, мереж, процесів забезпечити синергетичний ефект.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні питання кризи є досить актуальними, оскільки з огляду на те, що кризи надзвичайно різноманітні як за своїми причинами, так і за їх проявами, не існує усталеної, прийнятної всіма точки зору відносно більшості аспектів означеної проблематики. Дискусія між ученими, управлінцями та підприємцями свідчить, що вони по-різному розуміють поняття “криза”. Різноманітність причин і величезні масштаби втрат дають змогу класифікувати кризу як складне багатофакторне явище, що вимагає системного підходу до його аналізу та запобігання.

У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків, таких як І.Бланк [1], Є.Шершньова [2], Ф.Поддєрьогін [3],

А.Чернявський [4], Р.Акофф [5], І.Ансофф [2], П.Грін [6], К.Ру-Дюфор [7], Джон М.Кейнс [8] та багато інших розкриваються питання в основному фінансової та економічної кризи. Однак сьогодні нагальною проблемою є розвиток соціального потенціалу як країни в цілому, так і кожного її регіону. Від рівня пізнання соціально-економічного потенціалу і розробки механізму ефективного його використання залежать наукова обґрунтованість і вдосконалення управління соціально-економічним життям країни і її регіонів. Саме цим передусім зумовлена необхідність вивчення кризи розвитку соціального потенціалу регіонів України та обґрунтування критеріїв її оцінки.

Формулювання цілей (мети) статті. Мета статті – обґрунтування критеріїв оцінки кризи розвитку соціального потенціалу регіонів України для визнання наявності кризи або передкризової ситуації в соціальній сфері регіону як найважливішого кроку в антикризовому управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Безпосередньо соціальна криза в регіоні виявляється в різкому погіршенні основних параметрів рівня життя або всього населення регіону або якихось значимих його груп. Можна виділити три основні ознаки такого роду криз: перша – різке зменшення доходу працездатного населення, що призводить до його маргіналізації, загострення кримінальної ситуації в регіоні. Друга ознака полягає у звуженні сфери соціального захисту непрацездатних і соціально незахищених груп, що підштовхує представників цих груп до межі вимирання. Третя ознака характеризується розпадом громадських зв'язків у регіоні і веде до порушення систем життєзабезпечення і транспорту, погіршення здоров'я населення, зниження культурних та освітніх стандартів [9].

Саме по собі визнання наявності кризи або передкризової ситуації в соціальній сфері регіону – найважливіший крок в антикризовому управлінні. І спиратися він повинен на чітко вироблені критерії, що визначають можливості розвитку: соціальної структури (А), соціальної інфраструктури (Б), умов життєдіяльності населення регіону (В).

А. Критерії оцінки соціальної структури. Демографічні критерії, що визначають параметри соціальної структури регіону,

служать для: визначення динаміки розвитку соціального потенціалу в регіоні; виявлення змін у структурі населення; визначення ціннісних установок та можливості самореалізації основних груп населення; устанавлення міри адміністративного впливу та розробки заходів щодо подолання негативних демографічних тенденцій.

Ці критерії вимірюються у відносних величинах, оскільки важко виміряти кількість осіб, яка призведе до соціальної кризи (безробітні, особи без певного місця проживання, особи з девіантною поведінкою), тобто стане для суспільства критичною масою. Таким чином, при визначенні цих критеріїв доцільно використовувати лише порівняльні дані по регіонах України за різні проміжки часу, що дасть змогу виявити кризові тенденції в цій сфері [15].

У цьому контексті до одного з найбільш об'єктивних критеріїв відносять рівень безробіття. Саме позбавлення населення основного джерела доходу призводить до різкого погіршення інших показників соціальної сфери.

Згідно із статистичними даними, у I кварталі 2018 р. в Україні рівень безробіття серед економічно активного населення (розрахований за методологією МОП) становив 9,7%, або знизився на 0,4 відсоткових пункти порівняно з I кварталом 2017 р. [16].

Серед осіб працездатного віку рівень безробіття дещо вищий і становить 10,0%. Загальна чисельність безробітних серед працездатного населення – 1713 тис. осіб, серед яких 55% (938 тис. осіб) – чоловіки. Понад 65% (1116 тис. осіб) безробітних проживають у міських поселеннях.

Найвищий рівень безробіття серед осіб працездатного віку, зі зрозумілих причин, зафіксований у Луганській (17,8%) і Донецькій (15,0%) областях. Ще в 15 регіонах рівень безробіття перевищував середній показник по Україні. Менше від безробіття потерпало працездатне населення Харківської та Київської областей, де його рівень не піднявся вище 7% (див. рис. 1).

Зберігається тенденція до скорочення чисельності зареєстрованих безробітних. Зокрема, на кінець I кварталу 2018 р. на обліку в центрах зайнятості перебували 374,4 тис. осіб, що на 48 тис. осіб менше порівняно з відповідним кварталом попереднього року. Із загальної кількості зареєстрованих безробітних 54% становлять жінки, 53% проживають у містах. Середній розмір до-

помоги по безробіттю в останньому місяці кварталу становив 2587 грн на людину.

***Рівень безробіття серед працездатного населення
(за методологією МОП) у розрізі регіонів України у I кварталі
2018 р., % [16]***

Протягом року кількість вільних робочих місць (вакантних посад), яку могли запропонувати роботодавці, зросла на 27%, і налічувала в березні 2018 р. 93000 вакансій. Тобто на одну вільну вакансію претендувало 4 особи проти 6 осіб у минулому році.

Наступний критерій – показник різниці в доходах (відсоток найбагатшого і відсоток найбіднішого населення).

Сьогодні Україна за нерівністю, що визначена за заробітками, значно випереджає не тільки ті країни, яким притаманна помірна або слабка нерівність, а навіть і США, які визнані країною з високою нерівністю.

Неприпустимо низькі (навіть за національними стандартами офіційної оплати праці) заробітки принаймні половини працюючих є характерною ознакою нерівності в Україні. Другою особливістю є надзвичайно велика різниця в оплаті праці 1% найбільш високооплачуваних працівників і решти робочої сили. Зокрема, в

скандинавських країнах заробітки цієї відносно невеликої групи перевищують у середньому в 5 разів, у європейських країнах – у 7, у США – в 12, а в Україні – в 13 разів.

Третій критерій цієї групи – кількість людей, які потребують соціального захисту. Відповідно можна стверджувати, що в тих регіонах, в яких діють програми соціального захисту для більшої кількості соціальних груп, що потребують такого захисту, умови для розвитку криз менш сприятливі, ніж у тих регіонах, де число соціальних програм нижче.

У структурі державних соціальних виплат населенню України найбільша частка належить соціальній допомозі, вона коливалася від 55,6% у 2013 р. до 47,4% у 2017 р. Вагомою була також частка соціальних трансфертів у натурі – від 35,5% у 2013 р. до 39,9% 2017 р. [17].

Отже, існує тенденція до зростання всіх показників, проте “ідеальною” назвати таку ситуацію не можна, адже шалене зростання цін на всі види товарів, робіт та послуг сьогодні щільно “прив’язане” до курсу долара. Великою втратою для населення є витрати на комунальні послуги і, так би мовити, справедлива субсидія для багатьох стає недосяжною.

Отож, матеріально забезпечений рівень життя далеко не для всіх верств населення. Зважаючи на курс гривні у співвідношенні до долара, Україна дійсно “стоїть” в економічному розвитку, а долар рухається вгору.

До четвертого критерію можна віднести кількість осіб, позбавлених соціальних ресурсів (втратили стійкі зв’язки, елементарні соціальні навички) та їх питома вага. Кількість цих людей, іменованих маргіналами або бездомними, за приблизними оцінками кінця 1990-х рр., досягло 10% від населення. Проте за два останні роки таких людей у країні стало приблизно на 20% більше через війну на Донбасі і анексію Криму. Зараз, за даними Мінсоцполітики, у країні налічується близько 30 тис. бездомних, але це тільки ті, хто звернувся за допомогою. Реальний показник, за оцінками експертів, – близько 200 тис. [16].

Нарешті, п’ятий – показники міграції в межах регіону і за його межами. Зростання природної трудової міграції та перевищення її меж веде до зростання безробіття, тобто призводить до

загострення становища на ринку праці. Масова міграція із зон лиха і міжнаціональних конфліктів порушує сформовану соціальну інфраструктуру, прямо або побічно призводить до погіршення майнового стану та зниження освітнього рівня населення, що, у свою чергу, веде до зростання девіантної поведінки населення. Така ситуація може стати чинником, що провокує конфлікти всередині регіону.

Так, у 2018 р. чисельність населення України зменшиться на 154 тис. осіб і на кінець року становитиме 42 153 656 осіб. Природний приріст населення буде негативним і складе 190 384 особи. За весь рік народиться приблизно 456 500 дітей і помре 646 884 особи. Якщо рівень зовнішньої міграції залишиться на рівні 2017 р., то з міграційних причин чисельність населення зміниться на 36 385 осіб. Тобто сумарна кількість людей, що в'їжджають у країну з метою довгострокового перебування (іммігрантів), буде більше кількості людей, які покидають країну (емігрантів) [8].

Б. Критерії оцінки соціальної інфраструктури регіону. Ці критерії вимірюють можливості надання якісних соціальних послуг населенню та пов'язані із “забезпеченням умов життя і розвитку людини”. Вони вказують на мінімально необхідну кількість установ для забезпечення населення певної місцевості продовольством, товарами; створення сприятливих у суспільстві умов проживання; забезпечення здоров'я, планування і розвитку сім'ї та ін.

Практично в кожному регіоні нашої країни всі складові інфраструктури перебувають у незадовільному стані. Особливо це стосується транспортної складової, 14 областей (Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Чернівецька та Чернігівська) у своєму дослідженні виділили транспортні проблеми як ключові, що здатні впливати на рівень розвитку всієї інфраструктури, основними серед яких є: незадовільний стан доріг та низька якість дорожнього покриття доріг різного призначення; високий рівень моральної та фізичної зношеності матеріально-технічної бази, яка не відповідає сучасним вимогам; недосконала тарифна політика, зокрема відсутність компенсацій перевезення пільгових категорій населення; неможливість оновлення рухомого складу; недосконалість рухо-

мого складу (зношеність, недостатність автобусів великої та над-великої місткості); непристосованість до обслуговування людей з обмеженими фізичними можливостями [17].

В. Критерії умов життєдіяльності. Ці критерії найбільш чітко розроблені в сучасній соціології. Першочерговими завданнями критеріїв цієї групи є такі:

- оцінка ступеня загрози кризового розвитку соціального потенціалу регіону та визначення його характеру;
- визначення факторів, що сприяють початку і/або поглибленню кризових тенденцій;
- установлення необхідності розробки заходів адміністративного впливу для подолання негативних тенденцій.

Зазначені критерії безпосередньо пов'язані з таким поняттям, як рівень життя населення певного регіону (визначаються у відсотках до попереднього періоду) [11]. До них належать:

- показник наявного доходу, що визначає реальні грошові надходження населення;
- показник відповідності, що показує частку наявного доходу населення в прожитковому мінімумі (відношення середньої заробітної плати і виплат соціального характеру до прожиткового мінімуму працездатного населення);
- показник, що характеризує стан простроченості у виплаті заробітної плати;
- показник, що оцінює якість споживання (виражається або як вартість мінімального набору продуктів харчування, або як вартість споживчого кошика).

За статистичними дослідженнями Міністерства соціальної політики, відповідно до встановлених споживчих цін у 2018 р. середній показник прожиткового мінімуму в Україні повинен дорівнювати 2980 грн 45 коп., а з урахуванням обов'язкових платежів (зокрема за комунальні послуги, послуги зв'язку та транспорту) – 3418 грн 98 коп. [15]. Отже, бачимо, що законодавчо встановлений і фактичний прожитковий мінімуми відрізняються більше ніж у півтора рази.

Доходи громадян України досить суттєво відрізняються по регіонах, найбільші доходи у містах з промисловою спеціалізацією, продукція яких спрямовується на експорт; найбідніші регіони ха-

рактизуються не лише низькою часткою промислового сектору, а й тим, що переважаючі галузі економіки перебувають у кризовому стані через низьку конкурентоспроможність їхньої продукції. Розглянемо динаміку доходів населення України по регіонах за період 2010–2016 років.

Доходи громадян України за регіонами у 2016 р. можна розподілити на три групи. До першої групи віднесено області, в яких частка доходів у структурі загальних доходів населення становить менше 4%: Вінницька (3,5%), Волинська (1,98%), Житомирська (2,61%), Закарпатська (2,12%), Івано-Франківська (2,74%), Кіровоградська (2,03%), Луганська (1,91%), Миколаївська (2,55%), Полтавська (3,51%), Рівненська (2,3%), Сумська (2,56%), Тернопільська (1,95%), Херсонська (2,15%), Хмельницька (2,79%), Черкаська (2,6%), Чернівецька (1,63%) та Чернігівська (2,23%). До другої групи належать області із часткою в межах 4–8%. Це – Донецька (5,61%), Запорізька (4,73%), Київська (4,42%), Львівська (5,66%), Одеська (5,78%) та Харківська (6,62%). Третю групу сформували найбільш економічно розвинуті регіони з часткою понад 8%, а саме: Дніпропетровська (9,25%) та м. Київ (16,78%) [15].

За даними Держстату, за I квартал 2018 р. номінальні доходи населення склали 657,9 млрд грн, що на 23,6% більше порівняно з відповідним періодом попереднього року [16].

Наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, збільшився на 25,2%, а реальний наявний, визначений із урахуванням цінового фактору, – на 10,0%. Наявний дохід у розрахунку на одну особу в I кварталі 2018 р. становив 11 370,2 грн, що на 32,1% більше порівняно з відповідним періодом попереднього року. Коефіцієнт співвідношення між найвищим та найнижчим рівнями заробітної плати за видами економічної діяльності в червні 2018 р. становив 6,6 (у працівників авіаційного транспорту – 34 334 грн або 375,6% до середнього рівня в економіці; у працівників, зайнятих поштовою та кур'єрською діяльністю, – 5 180 грн, або 56,7% до середнього рівня в економіці). На регіональному рівні найнижча заробітна плата в травні 2018 р. була у працівників Чернігівської області – 7 341 грн (80,3% до середнього рівня в економіці), а найвища – у працівників Донецької області – 9 774 грн (106,9%). У м. Києві –

13 553 грн (148,3%). Індекс реальної заробітної плати в червні 2018 р. по відношенню до травня 2018 р. становив 104,8%, а порівняно з червнем 2017 р. – 113,0% [16].

За даними Пенсійного фонду України (Звіт про розподіл пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій на 1 липня 2018 р., форма № 5-ПФ квартальна), середній розмір пенсії разом із цільовою грошовою допомогою станом на 1 липня 2018 р. становив 2 562,4 грн, що на 3,3% перевищує розмір середньої пенсії станом на 1 січня 2018 р. та на 35,8% більше від розміру середньої пенсії станом на 1 липня 2017 р. [14].

У IV кварталі 2017 р. зростання номінальних доходів населення продовжило прискорюватися (до 25,7%). Насамперед це відбулося за рахунок її найбільшої складової – заробітної плати, частка якої зросла порівняно з аналогічним періодом минулого року до 42,1%. Разом з тим у IV кварталі 2017 р. суттєво прискорилося зростання соціальних допомог (до 26,2% на тлі підвищення середніх пенсій відповідно до пенсійної реформи) та інших поточних трансфертів (до 19,5%, у тому числі через зростання обсягів грошових переказів населення з-за кордону). Темпи зростання номінальних доходів з інших джерел залишалися помірними (доходи від ведення бізнесу – прибуток та змішаний дохід зріс на 14,9%, а доходи від власності – на 6,1%). Усе це надавало підтримку споживчому попиту наприкінці 2017 р. Загалом у 2017 р. номінальні доходи населення зросли на 24,4% порівняно з минулим роком, в основному через зростання заробітної плати. У IV кварталі 2017 р. більш швидке порівняно з попередніми кварталами зростання наявного доходу населення (25,2%) та уповільнення споживчої інфляції зумовило прискорення зростання реальних наявних доходів населення (до 9,9%). У цілому за 2017 р. реальні наявні доходи населення зросли на 6% [14].

Разом із тим заощадження населення продовжували зменшуватися. Хоча депозити та кредитування домогосподарств збільшувалися, населення продовжувало продавати іноземну валюту (в 2017 р. заощадження населення в іноземній валюті знизилися на 56,6 млрд грн). Відповідно, схильність населення до заощаджень у сезонно скоригованому вимірі залишалася від'ємною. У I кварталі 2018 р. збільшення доходів домогосподарств тривало. Так,

підвищення МЗП (із початку 2018 р. – на 16,3%) та продовження міграційних процесів підтримали високі темпи зростання заробітних плат. У свою чергу, підвищення пенсій у рамках пенсійної реформи у IV кварталі 2017 р. зумовило збереження високих темпів зростання однієї з найбільших складових доходів населення – соціальних допомог (середня місячна пенсія станом на 01 квітня 2018 р. перевищувала відповідний рівень попереднього року на 37,4%). На сьогодні найпоширенішими є дві методики щодо визначення кризового розвитку соціального потенціалу регіонів. Перша орієнтується на соціальні нормативи та характеризує “оптимальний стан соціального прогресу” для суспільства в його стабільному стані [14].

Друга заснована на виявленні індексів, які сумарно (інтегрально) виражають стан соціальних процесів, що склався на поточний момент у зіставленні з іншими регіонами. Як приклад такої методики можна привести Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index – ІРЛП), розроблений фахівцями ООН. ІРЛП являє собою інтегральний показник рівня здоров’я, освіти і матеріальної забезпеченості (ВВП на душу населення з поправкою на купівельну спроможність і рівномірність розподілу доходів) [13].

Оскільки регіони країни суттєво відрізняються між собою за рівнем економічного та соціально-культурного розвитку, рівнем середньої заробітної плати, доходів місцевих бюджетів від податкових і неподаткових надходжень, то необхідно подолати надмірну диференціацію доходів для вирівнювання часток різних областей у загальній структурі доходів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало підстави зробити такі висновки. На наш погляд, при визначенні кризових тенденцій у соціальній сфері в регіоні бажано враховувати і використовувати кілька підходів для оцінки кризи розвитку соціального потенціалу регіонів України. У рамках нашого дослідження пропонуються чотири підходи, кожен з яких має певний набір критеріїв.

1. Підхід, заснований на встановлених соціальних нормативах (дає змогу визначити стан розвитку соціального потенціалу в момент проведення вимірювань у співвідношенні з прийнятими

(і юридично закріпленими) в даному суспільстві соціальними нормативами).

2. Підхід, заснований на складанні динамічних моделей виявлення тенденцій у сфері розвитку соціального потенціалу регіону. Цей підхід дає можливість виявити позитивні і негативні тенденції розвитку соціального потенціалу регіону, визначити стратегію розвитку соціального потенціалу, контролювати реалізацію стратегії розвитку і проводити її своєчасне коригування.

3. Підхід, заснований на порівнянні певного набору показників (індексація). За цього підходу можна визначити причини негативних тенденцій у соціальній сфері, а також урахувати вплив макропоказників на стан розвитку соціального потенціалу регіону.

4. Соціокультурний підхід використовується для виявлення потенційних можливостей регіону щодо розвитку його соціального потенціалу та надає можливість коригувати стратегію розвитку соціального потенціалу з урахуванням можливостей населення.

Таким чином, можна стверджувати, що кризу розвитку соціального потенціалу регіонів України і її глибину можна визначити за допомогою комплексного дослідження соціального потенціалу регіонів, заснованого на чотирьох базових підходах.

Перспективами подальшого дослідження є визначення розвитку соціального потенціалу регіонів на основі кластерного аналізу.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И. А. Бланк. – Киев : Эльга–Н ; Ника – Центр, 2002. – 448 с.

2. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / за заг. ред. Є. З. Шершньової. – Київ : КНЕУ, 2007.

3. Фінанси підприємств : підручник. – 3-тє вид., переробл. та допов. / за ред. Ф. Поддєрьогіна. – Київ : КНЕУ, 2000.

4. Чернявський А. Д. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / А. Д. Чернявський. – Київ : МАУП, 2006.

5. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М. : Прогресс, 1985.

6. Green P. S. Reputation Risk Management. London: Pitman / P. S. Green // Financial Times, 1992.

7. Rouh-Dufort Ch. Crisis: des possibilite' iaprentissage pour ... enterprise // Rev française de gestion. – Paris, 1996. – N 108.
8. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М. : Прогрес, 1978. – 498 с.
9. Ляшенко А. И. Организация и управление социальной работой в России / А. И. Ляшенко. – М., 1995. – С. 11.
10. Полякова Е. І. Управління посиленням економічної безпеки підприємства за функціональною складовою – соціальний потенціал / Е. І. Полякова // Наукові праці ДОННТУ. Серія економічна. – 2008. – Вип. 33. – С. 23–27.
11. Смирнов С. Н. Региональные аспекты социальной политики / С. Н. Смирнов. – М., 1999. – С. 60, 64.
12. Социальная политика. Толковый словарь. – М., 2002. – С. 82–83.
13. Уткин Э. А. Основы мотивационного менеджмента / Э. А. Уткин. – М. : ЭКМОС, 2000. – 352 с.
14. Національний банк України. Інфляційний звіт 2018 року. – Квітень 2018 р. – 67 с.
15. Фурдичко Л. Є. Доходи громадян як інструмент їх добробуту і ефективного розвитку країни / Л. Є. Фурдичко, Д. Я. Мартинюк, В. В. Прокопчук // Молодий вчений. – 2018. – Трав. – № 5 (57). – С. 774–779.
16. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження // ГО “Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень”, Фонд імені Фрідріха Еберта. – Київ, 2017. – 108 с.

References

1. Blank I.A. Investment Management: Training Course. – К. : Elga-N, Nika – Center, 2002. – 448 p.
2. Anticrisis management of the enterprise: Teaching. manual / For the community Ed. Ye.Z. Shershnev's. – К. : KNEU, 2007.
3. Finances of enterprises: Textbook. – 3rd type. Processing. and add / Ed. F. Podderiyogina. – К. : KNEU, 2000.
4. Chernyavsky AD Anticrisis Enterprise Management: Teaching. manual. – К. : MAUP, 2006.

5. Ackoff R. Planning for the future of a corporation. – M. : Progress, 1985.
6. Green P. S. Reputation Risk Management. London: Pitman // Financial Times, 1992.
7. Rouh-Dufort Ch. Crisis: des possibilite 'apprentissage pour ... enterprise // Rev française de gestion. – Paris, 1996. – № 108.
8. Keynes J. The general theory of employment, interest and money. – M. : Progres, 1978. – 498 p.
9. Lyashenko A. I. Organization and management of social work in Russia / A.I. Lyashenko. – M., 1995. – P. 11.
10. Polyakova E.I. Management of strengthening of economic security of the enterprise on the functional component – social potential / E. I. Polyakova // Scientific works of DONNTU. The series is economical. – 2008. – Issue 33. – P. 23–27.
11. Smirnov S.N. Regional aspects of social policy / S. N. Smirnov. – M., 1999. – P. 60, 64.
12. Social policy. Explanatory dictionary. – M., 2002. – P. 82–83.
13. Utkin, E. A. Basics of motivational management / E. A. Utkin. – M. : EKMOS, 2000. – 352 p.
14. National Bank of Ukraine. Inflation Report 2018. – April 2018, – 67 p.
15. Furdichko L.Ye. Revenues of citizens as an instrument of their well-being and effective development of the country / L. E. Furdichko, D. Ya. Martynyuk, V. V. Prokopchuk // Young scientist. – 2018. – May. – N 5 (57). – P. 774–779.
16. State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Infrastructure of the regions of Ukraine. Priorities for upgrading. Analytical study // NGO “Polissya Foundation for International and Regional Studies”, Friedrich Ebert Foundation. – Kyiv, 2017. – 108 p.

Summary

The urgency of scientific research on the crisis of the development of social potential of Ukrainian regions and its assessment is that today the social potential of the region is regarded by many scholars as the possibility of elements that directly determine the social activity of

the population of this region and the level of its social security, the use of which is aimed at achieving social goals. the development of administrative formation, that is, the provision of the most favorable living conditions of the population as well as the extended reproduction of man as a person dysentery and as a productive force, which are formed from the potentials of individuals and the corresponding prerequisites that, in combination, give a new form of education, and are capable of providing a synergistic effect through social relations, ties, networks, processes.

Today, the issues of the crisis are rather relevant, since, given the fact that crises are extremely diverse both in their causes and in their manifestations, there is no established, acceptable point of view in relation to most aspects of the given problem. The debate between scientists, managers and entrepreneurs suggests that they understand the concept of “crisis” differently. The variety of causes and the huge scale of losses allow us to classify the crisis as a complex multifactor phenomenon, requiring a systematic approach to its analysis and prevention.

In studies of domestic and foreign scholars and practitioners, such as I.Blank, E.Z.Shershnev, F.Podderiyogin, A.D.Cherniavsky, R.Acoff, I.Ansoff, P.S.Green, K.Ru-Dufor, John M.Keynes and many other issues are open to the main financial and economic crisis. However, today the urgent problem is the development of social potential both for the country as a whole and for each of its regions. From the level of knowledge of the socio-economic potential and the development of a mechanism for its effective use, scientific substantiation and improvement of the management of the socio-economic life of the country and its regions depend on it. This is primarily due to the need to study the crisis of social potential of Ukrainian regions and justify the criteria for its evaluation.

The purpose of the study is to justify the criteria for assessing the crisis of the social potential of the regions of Ukraine in order to recognize the existence of a crisis or pre-crisis situation in the social sphere of the region as the most important step in crisis management.

The conducted research allowed to make the following conclusions. In our view, in determining the crisis trends in the social sphere in the region it is desirable to take into account and use several

approaches to assess the crisis of the social potential of Ukrainian regions. Within the framework of this study four approaches are proposed, each of which has a certain set of criteria.

1. An approach based on established social norms (can determine the state of development of social potential at the time of measurements in relation to the adopted (and legally fixed) in this society, social standards).

2. An approach based on the compilation of dynamic models for identifying trends in the area of social potential of the region. This approach allows us to identify positive and negative trends in the development of social potential of the region, to define a strategy for the development of social potential, to control the implementation of the development strategy and to make timely adjustments.

3. An approach based on a comparison of a specific set of indicators (indexation). This approach allows us to determine the causes of negative trends in the social sphere, as well as to take into account the impact of macroeconomic indicators on the state of development of the social potential of the region.

4. The socio-cultural approach is used to identify the potential of the region in relation to the development of the social potential of the region and provides an opportunity to adjust the strategy of social potential development taking into account the opportunities of the population.

Thus, it can be argued that the crisis of development of the social potential of Ukrainian regions and its depth can be determined through a comprehensive study of the social potential of regions based on four basic approaches.

Prospects for further research are the definition of the development of social potential of regions on the basis of cluster analysis.